

ONVERDEELDHEID TUSSEN BLOTE EIGENAAR EN VRUCHTGEBRUIKER?

door

MARC DE SWAEF

Substituut-procureur des Konings te Brussel

1. Bestaat er onverdeeldheid tussen blote eigenaar en vruchtgebruiker? In de praktijk komt deze rechtsvraag betrekkelijk dikwijls voor, voornamelijk naar aanleiding van verdeling van nalatenschappen.

Het algemeen beginsel terzake luidt dat er onverdeeldheid en dus mogelijkheid tot verdeling of licitatie bestaat, wanneer verscheidene personen op éénzelfde goed rechten van gelijke aard hebben.

Zo bestaat er bijvoorbeeld onverdeeldheid, en bijgevolg mogelijkheid tot verdeling of licitatie, tussen personen, medeëigenaars over hetzelfde goed. In dit geval is er onverdeeldheid voor wat betreft de volle eigendom.

Zijn nu anderzijds personen vruchtgebruikers van éénzelfde goed, dan staan we voor een onverdeeldheid wat het vruchtgebruik aangaat.

Hieruit kan men afleiden dat, bij samenloop van volle en blote eigendom op hetzelfde goed, nogmaals verdeling mogelijk is, maar enkel wat de blote eigendom betreft.

Welke oplossing dient nu gegeven bij samenloop van blote eigendom en vruchtgebruik op hetzelfde goed? Zijn dat rechten van dezelfde aard?

2. De houding der Belgische rechtspraak en rechtsleer terzake, kan als volgt worden samengevat.

De vordering tot verdeling moet slaan op onverdeelde goederen. Er bestaat geen onverdeeldheid tussen de blote eigenaar en de vruchtgebruiker, met het gevolg dat tussen hen geen verdeling of licitatie mogelijk is.

Blote eigendom en vruchtgebruik zijn immers rechten van verschillende aard. Daaruit vloeit voort dat, wanneer een goed zich enkel in onverdeeldheid bevindt voor wat de blote eigendom betreft, de deelgenoot in de onverdeeldheid die ook het vruchtgebruik bezit,

zich kan verzetten tegen een verdeling of licitatie die op iets anders dan op de blote eigendom zou slaan (1).

Dit principe wordt ook in Frankrijk aangenomen (2), maar terwijl in België de toepassing van het beginsel dat er geen onverdeeldheid bestaat tussen de blote eigenaar en de vruchtgebruiker in de praktijk strak wordt doorgevoerd, heeft men in Frankrijk de hieruit vloeiende moeilijkheden pogen tegen te gaan.

3. Welke toestanden kunnen zich inderdaad bij strikte toepassing van het hoger aangehaalde rechtsprincipe voordoen?

De vruchtgebruiker of de blote eigenaar die bv. in samenloop komt met een volle eigenaar kan deze laatste niet verplichten het aandeel te verkopen van een recht waaraan hij geen deel heeft. M.a.w., de volle eigenaar zal de toestand in handen hebben : het zal alleen van hem afhangen of men desgevallend uit de moeilijkheden zal geraken.

Deze situatie heeft dan ook nadelige gevolgen : het aandeel van de vruchtgebruiker of van de blote eigenaar die in samenloop komt met de volle eigenaar is feitelijk van weinig waarde; de volle eigenaar zal immers gewoonlijk voor een kleine prijs dat aandeel kunnen inkopen.

Hieruit volgt dat de als noodzakelijk voorkomende verdelingen in aanzienlijke mate zullen worden bemoeilijkt of dat ze, eenmaal tussengekomen, aanleiding zullen geven tot onbillijke gevolgen.

Overigens heeft de wetgever van 1804 duidelijk zijn afkeer voor iedere onverdeeldheid getoond in artikel 815 B.W. Immers, onverdeeldheid belemmert het vrij verkeer van en de beschikking over de onverdeelde goederen, ze bemoeilijkt er de omloop van, ze maakt vaak een goed beheer onmogelijk en doet aldus betwistingen ontstaan die, specifiek inzake nalatenschappen, des te betreurenswaardiger zijn daar ze zich meestal in de schoot van éénzelfde sociale entiteit, te weten de familie, zullen voordoen. *In casu* zullen de wantoestanden bij opeenvolgende successies dan nog vermeerderen. Vandaar dat men o.m. in Nederland en in Frankrijk uitwegen en mogelijkheden heeft gezocht om toch tot een verdeling of licitatie te kunnen overgaan, teneinde aan deze toestanden te verhelpen.

(1) Brussel, 6 april 1955, *Pas.*, 1956, II, 159; *Rec. gén.*, nr. 20105; — Cass., 2 december 1880, *Pas.*, 1881, I, 72; — Brussel, 20 mei 1876, *Pas.*, 1877, II, 237; — Rb. Namen, 4 december 1905, *B. J.*, 1906, 91; — Rb. Dendermonde, 31 mei 1935 en Gent, 28 november 1936, *R. W.*, 1937-38, 446; — Brussel, 7 februari 1952, *Ann. not. enreg.*, 227; — Gent, 21 november 1956, *J. T.*, 1957, 300; — Gent, 18 januari 1943, *T. not.*, 1947, 53; — Gent, 28 juni 1944, *Pas.*, 1945, III, 59; — DE PAGE, *Traité élémentaire de droit civil belge*, V, blz. 1144, VI, blz. 193 en IX, blz. 1091; — LAURENT, X, blz. 232 en VI, blz. 368; — KLUYSKENS, *Beginselen van burgerlijk recht*, II, blz. 137; — R.P.D.B., Tw. *Successions*, nr. 1060 e.v.; — EMERY, *Usufruit et indivision*, *Rev. not.*, 1945, 197; — PIRSON et PIRET, *R. C. J. B.* 1949, III, blz. 275.

(2) DEMOLOMBE, *Cours de code civil*, VIII, 489 e.v.; — BAUDRY-LACANTINERIE et WAHL, *Traité théorique et pratique de droit civil*, II, blz. 2157 e.v.; — het wordt o.a. ook bijgetreden en toegepast door oude arresten van het Franse hof van cassatie (Cass. fr., 16 januari 1867, *Rec. gén.*, 1867, nr. 6595; — Cass. fr., 24 juni 1863, *Rec. gén.*, nr. 5818).

In België zag men die moeilijkheden wel in o.a. wat betreft de nadelige gevolgen van de licitatie van het vruchtgebruik aan de ene kant en van de blote eigendom aan de andere kant (1).

Recente rechtspraak meent alzo dat het de partijen zelf zijn die hun eigen belang moeten schatten en dat het de rechter niet past hierin tussen te komen, tenzij uit de geschapen toestand misbruik van recht of anti-sociaal gebruik zou voortvloeien (2). Voorheen nam de Belgische rechtspraak echter een veel strikter houding aan.

In een vonnis van de rechtbank te Dendermonde van 31 mei 1935 en in het hierop volgend arrest van het hof van beroep te Gent van 28 november 1936 wordt inderdaad verklaard dat zekere rechtspraak weliswaar de licitatie in volle eigendom beveelt, niettegenstaande de onverdeeldheid zich bepaalt, hetzij tot het vruchtgebruik, hetzij tot de blote eigendom, dit wanneer de belangen van al de rechthebbers zulks vorderen, en nl. wanneer het verkopen van de blote eigendom of van het vruchtgebruik alleen, als schadelijk voorkomt (3). Deze rechtspraak zou echter volgens hogervermelde beslissingen willekeurig de wet verbeteren en in strijd zijn met de gestrengere gevolgen der rechtsprincipes.

4. In Frankrijk heeft men gepoogd aan de gevolgen van die principes die strikt genomen onaanvechtbaar zijn, maar praktisch gezien nadelig kunnen uitvallen, te ontkomen. Hoe en op welke grondslagen?

Chronologisch gezien kan men tot volgend schetsmatig overzicht komen :

a) Een eerste poging tot pragmatische oplossing om de verbrokkeling van de licitatie tegen te gaan werd gesteund op de wil van de erfflater. Een arrest van het Franse hof van cassatie van 9 april 1877 bevestigde aldus dat uit de wil van de erfflater diende afgeleid te worden dat het vruchtgebruik moest worden gevestigd op de verkoopprijs van het ganse goed, en niet op een welbepaald onderdeel ervan (4).

Deze theorie ontmoette echter bezwaren.

Vooreerst, omdat de wil van de beschikker een feitelijke kwestie is, zodat in beginsel geen toezicht van het hof van cassatie mogelijk is. Verder, omdat het interpreteren van de wil altijd zeer kies is en vaak willekeurig geschiedt, daar de *decujus* meestal aan die moeilijkheden niet had gedacht.

Tenslotte kan deze theorie slechts geldig ingeroepen worden bij schenkingen en testamenten, doch niet bij de erfopvolging *ab intestato*, vermits ze steunt op de wil van de beschikker.

(1) DE PAGE, VI, blz. 193.

(2) Brussel, 7 februari 1952, *Ann. not. enr.*, 1952, 227; — Brussel, 6 april 1955, *Pas.*, 1956, II, 159).

(3) Rb. Dendermonde, 31 mei 1935 en Gent, 28 november 1936, *R.W.*, 1937-38, 446.

(4) Cass. fr., 9 april 1877, *S.*, 1877, I, 261.

b) Een tweede strekking ontstond dan op het einde der negentiende eeuw (1). Ze streeft er naar uit de verwarde toestand te geraken, en dit in het belang der partijen.

Vermits de wetgever dit niet heeft voorzien, zal de rechter erover beslissen. Vialleton meent inderdaad dat het recht de boedelscheiding aan te vragen niet gebonden is aan de onverdeeldheid zelf maar deze integendeel als het ware overkoepelt (2). Bijgevolg mag de licitatie van de volle eigendom buiten de onverdeeldheid aangevraagd worden door vruchtgebruiker of blote eigenaar, als de toestand te ingewikkeld dreigt te worden, en de rechter mag dit toestaan. Deze laatste heeft dus de bevoegdheid, indien hij meent dat de licitatie van de volle eigendom objectief noodzakelijk is, deze te bevelen, zelfs indien de verzoeker tot boedelscheiding enkel vruchtgebruiker of blote eigenaar is. De rechter zal terzake rekening houden met de menigvuldigheid en de complexiteit van de concurrerende rechten.

Hij zal derhalve zijn beoordelingsbevoegdheid aanwenden om ambtshalve de onvermijdelijk voorkomende licitatie van de volle eigendom te bevelen, zelfs al is de eiser zelf hiertoe niet bevoegd : de boedelscheiding zal dan worden beschouwd als een geheel, dat kan tussenkomen, los van elke juridische onverdeeldheid, indien dit het geschikte middel is om, door de gelijktijdige verkoop van verscheidene reële rechten, een feitelijke toestand op te lossen waarvan het ingewikkeld karakter zich verzet tegen de onmiddellijke uitoefening van het privaatief recht van elk der partijen.

c) Ook Planiol en Ripert neigen in die richting (3). Ze menen bovendien als juridische motivering te moeten aanvoeren dat de mede-erfgenaar, die niet tot de verdeling zou willen overgaan, als het ware misbruik gaat maken van zijn recht. Zulke weigering zou dan als bedrieglijk en wederrechtelijk voorkomen.

d) Een arrest van het Franse hof van cassatie van 20 juli 1932 bouwt eveneens deze theorie op door te verklaren dat, wanneer de licitatie van de volle eigendom nodig blijkt om het vruchtgebruik te kunnen vastleggen en de rechter erin slaagt de aard en de hoeveelheid van dat vruchtgebruik te bepalen, hij de licitatie van het ganse goed kan bevelen om in het belang der partijen het vruchtgebruik te kunnen vestigen (4).

e) Een recent arrest van datzelfde rechtscollege voorziet dat, wanneer de onverdeelde massa moeilijk kan worden verdeeld, tot de licitatie van de volle eigendom mag worden overgegaan, indien deze

(1) Angers, 4 december 1862, S., 1863, II, 145; — Cass. fr., 1 juli 1891, S., 1891, I, 337; — Cass. fr., 27 november 1918, S., 1920, I, 172; D.P., 1922, I, 238.

(2) VIALLETON, *Le droit au partage des usufruitiers et nus propriétaires par indivis*, Rev. trim. dr. civ., 1925, 261 e.v.

(3) PLANIOL et RIPERT, *Traité pratique*, IV, nr. 477.

(4) Cass. fr., 20 juli 1932, Rec. gén., 1933, nr. 17268; D., 1933, I, 113; — zie ook : Cass. fr., 19 juli 1933, Gaz. Pal., II, 754.

licitatie noodzakelijk blijkt voor de vestiging van het vruchtgebruik of als enig beveiligingsmiddel voorkomt van het belang der partijen (1).

Ter gelegenheid van deze uitspraak werd door bepaalde commentatoren de vraag gesteld of de bedoeling van dit arrest was dat één enkele der opgenoemde voorwaarden, te weten hetzij de noodzakelijkheid der licitatie voor het vestigen van het vruchtgebruik, hetzij het waarborgend karakter der licitatie voor het belang der partijen, volstond, zelfs bij afwezigheid van de andere voorwaarde, gezien het gebruikte *of*. In vroegere uitspraken trof men inderdaad hier het woord *en aan* (2).

Deze bijzondere vraag blijft tot op heden open, al lijkt de eventueel hieraan gegeven oplossing trouwens van ondergeschikt belang, aangezien zich in de praktijk beide voorwaarden omzeggens altijd zullen verenigen.

f) Volledigheidshalve dient ten slotte nog te worden aangestipt dat soms ook de mening verdedigd werd dat de blote eigenaar of de vruchtgebruiker de licitatie van de volle eigendom kon vorderen indien zulks noodzakelijk was voor het betalen van de schulden (3). Dit lijkt wel een foutieve oplossing : is verkoop immers nodig, dan hoort het de schuldeisers toe deze uit te lokken.

Uit de korte bespreking dezer verschillende theorieën kan men afleiden dat een deel van de Franse rechtspraak en rechtsleer, ofschoon ze zich zoveel mogelijk toch aan de principes tracht te houden, niettemin allerlei middelen heeft gezocht om aan de strakke en nadelige gevolgen van die beginselen te ontkomen.

5. In de rechtsliteratuur van Nederland doet zich de behandeling van het onderwerp *qua* probleemstelling wel enigszins anders, ja zelfs eenvoudiger voor (4).

Uitgaande van het algemeen aanvaard grondbeginsel dat niemand kan gedwongen worden in een onverdeelde boedel te blijven en ieder der gerechtigden in een boedel scheiding en deling kan aanvragen, wordt vaak vooropgesteld dat die vordering dan ook toekomt aan diegene aan wie het vruchtgebruik van bv. een gedeelte ener nalatenschap is toegekend. De vruchtgebruiker heeft er inderdaad in hoge mate belang bij, aangezien *in casu* de afgifte van het legaat niet zal kunnen plaatsvinden en het vruchtgenot in feite niet kan aanvangen zolang niet bepaald vaststaat op welke goederen dit betrekking heeft.

(1) Cass. fr., 22 januari 1962, *D.*, 1962, 418.

(2) SAVATIER, R., *Rev. trim. dr. civ.*, 1962, 676; — noot G. CORNU onder besproken arrest, *D.*, 1962, 418.)

(3) Parijs, 30 november 1882, *Gaz. Pal.*, 1882-83, I, 403.

(4) VOLLMAR, H. F. A., *Nederlands burgerlijk recht*, II, nr. 639; — PITLO, A., *Het erfrecht naar het Nederlands burgerlijk wetboek*, blz. 253; — ASSER, C., *Handleiding tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht*, IV, blz. 293).

M.a.w. is scheiding van een onverdeeldheid gevraagd door de vruchtgebruiker van een onverdeeld aandeel toegelaten, indien deze handeling tot rechtstreeks doel heeft de vestiging van het vruchtgebruik mogelijk te maken.

Wat betreft de jurisprudentie, kennen de Hoge Raad (1) en de meeste lagere rechtspraak dan ook de hier bedoelde vruchtgebruiker de vordering tot boedelscheiding toe, waarbij vooral artikel 828 B. W. „De vruchtgebruiker mag alle zakelijke rechtsvorderingen uitoefenen, welke de wet aan de eigenaar toekent” naar voren worden gebracht (2).

Dat deze oplossing praktisch aanvaard is geworden wordt bevestigd door het feit dat deze regel is neergelegd in artikel 3. 8. 17 lid 2 van het ontwerp voor een nieuw burgerlijk wetboek (ontwerp Meijers).

Lid 2 voorziet inderdaad in het geval dat het vruchtgebruik op een onverdeeld aandeel is gevestigd. Om tot scheiding en deling te geraken kan het wenselijk zijn dat verkoop van een onverdeeld goed wordt bevolen. De vruchtgebruiker zal als meest gereede partij daartoe het verzoek kunnen doen en tot de verdeling moeten hoofdgerechtigde en vruchtgebruiker beiden medewerken.

Samenvattend kan derhalve worden gezegd dat in het Nederlands recht wordt aangenomen dat scheiding en deling kan gevorderd worden door ieder die voor een gedeelte in een zich in onverdeeldheid bevindende boedel gerechtigd is, dus ook door een vruchtgebruiker die in samenloop komt met de blote eigenaar.

Het bereikte resultaat vertoont derhalve niet zoveel verschillpunten met de oplossingen gevonden in Frankrijk, al is de wijze waarop men er komt niet zo complex (zie boven, nr. 6, b, c en d).

6. Tot welke besluiten kan deze beknopte uiteenzetting nu leiden?

Strikt genomen zijn wij in de huidige stand van zaken genoopt het beginsel te aanvaarden dat tussen vruchtgebruiker en blote eigenaar geen juridische onverdeeldheid bestaat, daar deze rechten een verschillende aard bezitten.

Bijgevolg zou principieel tussen hen noch verdeling, noch licitatie mogelijk zijn (stelling van Belgische rechtsleer en rechtspraak).

Zoals hoger aangetoond doet deze zienswijze nochtans tal van toestanden oprijzen die uitermate nadelig kunnen uitvallen voor de in de onverdeeldheid betrokken partijen. Derhalve lijken de oplossingen gezocht zowel in Nederland als door een groot deel der Franse rechtspraak en rechtsleer, en dan voornamelijk door de meest

(1) H.R., 4 maart 1881, W., 4622.

(2) Hof den Bosch, 19 november 1907, W., 8700; W.P.N.R., 2028; — Rb. Amsterdam, 15 juni 1928, W., 11900; N.J., 1929, 357; — Rb. Roermond, 4 maart 1929, W., 11956.

recente, de beste middelen te zijn om die vaak onoverkomelijke moeilijkheden uit te schakelen en de oneerlijke onderhandelingen te beletten, terwijl het antagonisme van de belangen der deelgenoten zo billijk mogelijk zal worden verzoend. Het recht moet er inderdaad per slotsom toe strekken de toestanden en gebeurtenissen, die zich in het sociaal en maatschappelijk leven voordoen, te regelen, te lenigen, te verbeteren en te vereenvoudigen.

In die geest moet men dan ook het Franse en Nederlandse standpunt begrijpen. Vermits tot op heden de wet, en voornamelijk artikel 815 B.W. wat betreft België en Frankrijk en artikel 1112 B.W. voor wat Nederland aangaat klaarblijkelijk ontoereikend zijn tot het oplossen van alle terzake in de praktijk gestelde problemen, moet het de rechter worden toegelaten, op grond van zijn beoordelingsvermogen en bij aanwezigheid van de in de vorige bladzijden aangehaalde gewichtige motieven, de verdeling of licitatie van de volle eigendom uit te spreken, ofschoon dit enkel zou aangevraagd zijn door vruchtgebruiker of blote eigenaar en er derhalve *stricto sensu* tussen hen geen juridische onverdeeldheid bestaat. Aldus kunnen verdelingen van complexe onverdeeldheden op een voor de partijen zo voordelig mogelijke wijze opgelost worden.

De Franse doctrine rechtvaardigt trouwens deze evolutie in de rechtspraak, door te verwijzen naar de ontwikkelingsgang van het begrip eigendom.

De individualistische notie van het eigendomsrecht is voorbijgestreefd en het absolute en egoïstische gebruik van dit recht lijkt thans onaanvaardbaar.

Het Franse hof van cassatie heeft de rampzalige gevolgen van een alleenstaande verkoop van de blote eigendom of van het vruchtgebruik willen vermijden, en heeft zich beroepen op de economische noodwendigheden om het privaatief recht te doen wijken voor het algemeen belang en de billijkheid (1).

Ook de Nederlandse Hoge Raad heeft zoals aan de medeëigenaar aan de vruchtgebruiker van een onverdeeld aandeel de vordering tot scheiding en deling toegekend, en er bestaat veel kans dat deze regel aldaar binnen afzienbare tijd door een wettekst definitief zal vastgelegd worden.

Aldus zullen de verdelingen in de mate welke door de wet is toegelaten, het maximum aan bestendigheid, standvastigheid, zuiverheid en praktisch nut aan alle belanghebbenden kunnen verschaffen, terwijl de reële gevaren voor willekeur sterk zullen worden beknot.

7. De vraag kan uiteindelijk worden gesteld of de oplossing, tot op heden in België aan dit rechtsprobleem gegeven, zal evolueren, en, zo ja, op welke wijze? Niettegenstaande de wijziging gebracht

(1) LE HON, A., *Rev. prat. not.*, nr. 2329, 177.

door het Gerechdelijk Wetboek aan artikel 815 B.W. niet van die aard is dat afbreuk wordt gedaan aan de hier aanvaarde traditionele opvatting omtrent het niet-bestaan van onverdeeldheid tussen blote eigenaar en vruchtgebruiker (1), bestaat ongetwijfeld toch de tendens tot een kentering terzake (2).

Twee mogelijkheden doen zich nu voor : een jurisprudentiële aanpassing aan de thans vaak nijpende realiteit enerzijds of een wetgevende daad anderzijds.

In beide gevallen kan men zich ongetwijfeld op nuttige wijze laten inspireren door de Franse en Nederlandse voorbeelden.

De meest geleidelijke en voorzichtige weg is wellicht deze van een versoepeling van de rechtspraak in een eerste stadium, met later desgevallend zo nodig een wettelijke bekrachtiging van de alzo tot stand gekomen toestand. Uitgaande o.m. van bepaalde rechterlijke beslissingen, zoals het vonnis van de rechtbank te Brussel van 7 februari 1952 en het arrest van het hof van beroep te Brussel van 6 april 1955, die op het strak en algemeen principe het uitdrukkelijk voorbehoud hebben aanvaard van het misbruik van recht, of het anti-sociaal gebruik (zie boven nr. 3), kan ongetwijfeld zonder al te grote moeilijkheden tot meer soepele oplossingen worden gekomen, waardoor men dan zal kunnen aansluiten bij hetgeen aangenomen wordt in Nederland en Frankrijk.

De achterstand die sinds ettelijke jaren is opgelopen, is echter van die aard dat enkel kan gehoopt worden dat zo spoedig mogelijk zal worden ingegrepen. En zo de rechters hieromtrent in gebreke zouden blijven, komt het woord toe aan de wetgevende macht, want de weg der vernieuwing ligt open.

(1) BAUGNIET, J., *Rev. prat. not.*, 1969, nr. 2551,

(2) RENAULD, J. G. et GREGOIRE, M., *Chronique de jurisprudence, J.T.*, 1969, 95 e.v.

SOMMAIRE

INDIVISION ENTRE NU PROPRIÉTAIRE ET USUFRUITIER

Y-a-t-il indivision entre nu propriétaire et usufruitier? Cette question de droit est fréquemment posée dans la pratique à l'occasion des partages de successions.

Le principe général en la matière est qu'il y a indivision et donc possibilité de partage ou licitation lorsque plusieurs personnes ont des droits de même nature sur un seul et même bien.

La jurisprudence et la doctrine *belges* sont d'avis qu'il n'y a pas indivision entre le nu propriétaire et l'usufruitier, de sorte qu'aucun partage ou licitation n'est possible entre eux. La nue propriété et l'usufruit sont, en effet, des droits de nature différente. Ce principe est également admis en France, notamment par Demolombe, Baudry-Lacantinerie et Wahl. D'anciens arrêts de la cour de cassation française l'appliquent (Cass. fr., 24 juin 1863; - Cass. fr., 16 janvier 1867).

Une stricte application de ce principe peut cependant entraîner des conséquences préjudiciables dans la pratique. Ainsi, la part de l'usufruitier ou du nu propriétaire entrant en concours avec le plein propriétaire est de peu de valeur en fait, étant donné que les premiers nommés ne peuvent obliger ce dernier à vendre la partie d'un droit auquel ils n'ont pas part. En conséquence, le plein propriétaire sera entièrement maître de la situation. En Belgique, on s'est rendu compte de ces difficultés (De Page, VI, 193), mais une jurisprudence récente admet néanmoins qu'il n'appartient pas au juge d'intervenir, à moins que la situation ainsi créée ne donne lieu à un abus de droit ou à un usage antisocial (Bruxelles, 7 février 1952). Précédemment toutefois, la jurisprudence belge adoptait une attitude beaucoup plus stricte (Gand, 28 novembre 1936).

En France, on a tenté d'échapper aux conséquences de ces principes, notamment en se fondant sur la volonté du *decius* d'empêcher le morcellement de la licitation (Cass. fr., 9 avril 1877). Une autre tendance s'efforce de sortir de la situation confuse, et ce dans l'intérêt des parties (Cass. fr., 1er juillet 1891; - Cass. fr., 27 novembre 1918). Vialleton estime que le partage de la succession peut être considéré comme un tout qui peut intervenir indépendamment de toute indivision juridique et qui peut être ordonné par le juge s'il constitue le moyen adéquat de résoudre, par la vente simultanée de différents droits réels, une situation dont le caractère compliqué s'oppose à l'exercice immédiat du droit privatif de chacune des parties (Vialleton, H., *Rev. trim. dr. civ.*, 1925).

Planiol et Ripert croient que le co-héritier qui refuserait de procéder au partage, commettrait pour ainsi dire un abus de son droit (Planiol et Ripert, IV).

De récents arrêts de la cour de cassation française prévoient que, lorsque la masse indivise peut difficilement être partagée, on peut procéder à la licitation de la pleine propriété, si cette licitation est indispensable à l'établissement de l'usufruit et/ou paraît être le seul moyen de protéger l'intérêt des parties (Cass. fr., 20 juillet 1932; - Cass. fr., 22 janvier 1962).

Enfin, on a parfois également défendu l'opinion selon laquelle le nu propriétaire ou l'usufruitier peut requérir la licitation de la pleine propriété si la chose est indispensable au paiement des dettes (Paris, 30 novembre 1882). Ceci paraît cependant une solution erronée puisque les créanciers peuvent provoquer la vente.

Aux *Pays-Bas*, il est admis que l'usufruitier d'une part indivise de la succes-

sion possède l'action en partage (H.R., 4 mars 1881). Cette solution est contenue dans l'article 3.8.17, alinéa 2, du projet de nouveau Code civil de Meijers.

Bien qu'au sens strict il n'y ait pas d'indivision juridique entre usufruitier et nu propriétaire, les solutions recherchées en France et aux Pays-Bas semblent cependant constituer les meilleurs moyens de résoudre les partages d'indivisions complexes de la façon la plus avantageuse possible pour les parties.

On ne peut dès lors qu'espérer que la jurisprudence belge et, à défaut, le législateur s'inspireront de ces exemples en vue de parvenir à des solutions plus souples de ce problème de droit.

ZUSAMMENFASSUNG

DIE UNGETEILTHEIT ZWISCHEN NACKTEM EIGENTÜMER UND NUTZNIEßER

Gibt es eine Ungeteiltheit zwischen dem nackten Eigentümer und dem Nutznießer? Diese Rechtsfrage wird in der Praxis mehrfach gestellt, anlässlich der Verteilung von Erbschaften.

Das allgemeine Prinzip zur Sache lautet, daß es die Ungeteiltheit und also die Möglichkeit zur Verteilung oder zur Lizitation nur dann gibt, wenn verschiedene Personen auf dasselbe Gut ähnliche Rechte haben.

Die *Belgische* Rechtsprechung und Rechtslehre sind der Meinung, daß es keine Ungeteiltheit gibt zwischen dem nackten Eigentümer und dem Nutznießer, so daß, zwischen ihnen keine Verteilung oder Lizitation möglich ist. Denn nackter Eigentum und Nießbrauch sind Rechte unterschiedlicher Art. Dieses Prinzip wird auch in Frankreich akzeptiert, u.a. von Demolombe, Baudry-Lacantinerie und Wahl. Ältere Arreste des Französischen Kassationshof, wenden dieses Prinzip an (Cass. fr., 24. Juni 1863; — Cass. fr., 16. Januar 1867).

Falls strenger Anwendung dieses Prinzips können aber in der Praxis schädliche Folgen auftauchen. So ist der Anteil des Nießbrauchers oder des nackten Eigentümers, der in Zusammenlauf kommt mit dem Volleigentümer, praktisch kaum wertvoll, weil die ersteren den letzteren nicht zwingen können den Anteil eines Rechtes, an dem sie nicht beteiligt sind, zu verkaufen. Der volleigentümer wird demnach die Situation vollkommen beherrschen. In Belgien sah man zwar diese Schwierigkeiten ein (De Page, VI, 193), aber jüngere Rechtsprechung meint dennoch, daß es dem Richter nicht zukommt in dieser Angelegenheit zu intervenieren, es sei denn, aus der vorhandenen Situation könnten Rechtsmißbrauch oder anti-soziale Bräuche hervorgehen (Brüssel, 7. Februar 1952). Vorher nam die Belgische Rechtsprechung einen viel engeren Standpunkt ein (Gent, 28. November 1936).

In *Frankreich* hat man die Folgen dieses Prinzips zu umgehen versucht, u.a. indem man sich auf den Willen des Erblassers stützt um die Zerbröckelung einer Lizitation Einhalt zu tun (Cass. fr., 9. April 1877). Eine andere Tendenz versucht aus dieser verwirrenden Situation zu geraten, und dies im Interesse der Parteien (Cass. fr., 1. Juli 1891; — Cass. fr., 27. November 1918). Vialleton meint, daß die Erbteilung als ein Ganzes betrachtet werden darf, die vorkommen

kann, frei von jeder juristischen Ungeteiltheit, und die vom Richter befohlen werden kann, wenn sie geeignet ist um, mittels des gleichzeitigen Verkaufs von verschiedenen sachlichen Rechten, eine faktische Situation, deren komplizierter Charakter sich gegen eine unmittelbare Ausübung des privaten Rechts von jeder der Parteien wehrt, zu lösen. (Vialleton, H., *Rev. trim. dr. civ.*, 1925).

Planiol et Ripert sind der Meinung, daß der Miterbe, der nicht zur Verteilung übergehen möchte gleichsam seines Rechts mißbraucht (Planiol et Ripert, IV).

Jüngere Arreste des Französischen Kassationshof verkünden, daß wenn die ungeteilte Erbmasse kaum verteilt werden kann, die Lizitation des Volleigentums beantragt werden kann, wenn diese Lizitation notwendig ist für die Gründung des Nießbrauchs und- oder als einziges Schutzmittel im Interesse der Parteien vorkommt (Cass. fr., 20. Juli 1932; — Cass. fr., 22. Januar 1962).

Schließlich wurde manchmal auch die Meinung vertreten, der nackte Eigentümer oder der Nutznießer könnten die Lizitation des Volleigentums fordern, wenn dies notwendig wäre für die Bezahlung der Schulden (Paris, 30. November 1882). Dies mag wohl eine falsche Lösung sein, weil eben die Gläubiger den Verkauf veranlassen können.

In den *Niederlanden* wird akzeptiert, daß der Nießbraucher eines ungeteilten Anteils in einer Erbschaft, die Forderung zur Erbverteilung besitzt (Hoge Raad, 4. März 1881). Diese Lösung wurde ausgedrückt im Artikel 3.8.17, Glied 2 des Entwurfs eines Neuen Bürgerlichen Gesetzbuches von Meijers.

Obwohl genau genommen zwischen Nießbraucher und nacktem Eigentümer keine juristische Ungeteiltheit besteht, scheinen die in Frankreich und in den *Niederlanden* gesuchte Lösungen die am meisten geeignete Mittel zu sein, um die Verteilungen von komplexen Ungeteiltheiten auf eine für die Parteien vorteilhafte Weise zu lösen.

Man kann dann auch nur hoffen, daß die Belgische Rechtsprechung, und in Ermangelung, der Gesetzgeber sich von diesen Beispielen inspirieren lassen, um zu biegsameren Lösungen für diesen Rechtsproblem zu kommen.

SUMMARY

THE JOINT POSSESSION BETWEEN THE MERE OWNER AND THE HOLDER OF A USUFRUCT

Does joint possession apply to mere ownership and usufruct? This legal question is frequently posed in practice where inheritances are concerned.

The initial first principle is, that there is joint possession and, therefore, a possibility of partition when several people have similar rights in a single property.

Belgian case law and doctrine maintain that there is no joint possession between the holder of the usufruct and mere owners, and therefore no possibility of partition. In fact mere ownership and usufruct are different in nature. This principle is also accepted in France, *inter alia* by Demolombe and Baudry-

Lacantinerie and Wahl. Old decisions by the French *Cour de Cassation* apply it (Cass. fr., 24 June 1863; — Cass. fr., 16 January 1867).

A strict application of this principle can, in practice, cause unfortunate results. Thus the share of the holder of the usufruct or of the mere owner, who coincides with the full owner, is worth little, bearing in mind that the former cannot oblige the latter to sell the share of a right in which they have no part. The full owner, therefore, has the situation fully in hand. In Belgium this problem was recognised (De Page, VI, 193) but recent case-law nevertheless accepts that the judge should not interfere in this case unless abuse of justice or anti-social consequences would result (Brussels, 7 February 1952). Formerly, Belgian courts took up a much stricter point of view (Gent, 28 November 1936).

In *France* an attempt has been made to avoid the conclusions drawn from these principles, by, among other things, relying on the will of the deceased person to avoid the disintegration caused by a public auction. (Cass. fr., 9 April 1877). A further method of avoiding the impasse is in the interest of the parties (Cass. fr., 1 July 1891; — Cass. fr., 27 November 1918). Vialleton maintains that the division of an estate may be considered as a whole which can take place, apart from all questions of joint ownership, and which can be ordered by the judge when it is the most suitable way, by the simultaneous sale of separate real rights, to solve a specific problem whose complicated character is counter to the exercise of the private rights of each of the parties (Vialleton, H., *Rev. trim. dr. civ.*, 1925).

Planiol and Ripert maintain that the co-heir who does not wish to agree to the division, is in fact abusing his right (Planiol et Ripert, IV).

Recent decisions of the French *Cour de Cassation* specify that when the estate can only be divided with difficulty, that the liquidation of the complete inheritance may be carried out, if it is necessary for the settlement of the usufruct and if it is the only way of guaranteeing the rights of the parties (Cass. fr., 20 July 1932; — Cass. fr., 22 January 1962).

Finally it is also sometimes argued that the mere owner or the holder of the usufruct can demand the public sale of the estate if this is necessary for the payment of debts (Paris, 30 November 1882). This seems a mistake as creditors can provoke the sale.

In the *Netherlands* it is accepted that the holder of the usufruct of an undivided part of the inheritance has the right to demand the division of the estate (H.R., 4 March 1881). This solution is expressed in article 3.8.17, n° 2 of Meijers's project for a New Civil Code.

Although, strictly speaking, no legal joint possession of mere-ownership and usufruct exists, nevertheless the solution sought in France and the Netherlands seems the best way to solve the problem of complicated estates for the parties.

One can only express the hope that the Belgian courts, and failing them, then the legislator, will be inspired by these examples in arriving at a supple solution of this legal problem.